

# Samogłoski jasne

Autor: Halina Karaś

Samogłoski jasne (niepochylone) tylko na niektórych terenach różnią się w wymowie w porównaniu z językiem ogólnopolskim. Częściej mamy do czynienia ze swoistym rozwojem pewnych połączeń. Najbardziej charakterystyczna jest wymowa samogłoski y – wysoka, zbliżona do i lub tożsama z i w Polsce północnej albo dyftongiczna w Wielkopolsce zachodniej (zob. Samogłoska y). Samogłoska u różni się od ogp. tylko w zachodniej Wielkopolsce, gdzie przeszła w samogłoskę niższą ou lub ouł: boudynek, oumar lub boułdynek, oułmar. Szeroka wymowa tej głoski, ale tylko po spółgłoskach przednio i środkowojęzykowych: s[ł]szyj, kr[ł]szka = suszy, gruszka, występuje na obszarze Kościan – Rawicz – Krotoszyn – Śrem. Samogłoska e w połączeniach ew zob. Oboczność ew//ow, o formach wieze, biedro zob. Przegłos, o formach wiołna, pioł zob. Sonanty, o przejściu eł w oł i zmianach w sąsiedztwie sonornych zob. Samogłoski przed spółgłoskami nosowymi, Samogłoski przed spółgłoskami półotwartymi ustnymi. Zob. Ruchome e. Wymowa samogłoski o różni się od ogp. szczególnie na południu i zachodzie, gdzie jest labializowana (zob. Labializacja). Przesunięcie artykulacji o w ło ku przodowi (łö, łe) i zanik niezgłoskotwórczego (tu oznaczanego przez ł w indeksie górnym) po spółgłoskach przednio i środkowojęzykowych doprowadziły w gwarach na północ od Tarnowa (Małopolska) do wymowy: depire, znewu, de Taornewa = dopiero, znowu, do Tarnowa. Artykulacja a różni się od ogp. na północy Mazowsza i wschodnich Mazur, gdzie a uległo przesunięciu ku przodowi i zwężeniu w ae, zob. Samogłoski jasne. O wymowie jegoda, reno zob. Przejście nagłosowego ra → re , Przejście nagłosowego ja → je , o formach typu zamietać, wiedro zob. Przegłos. O wymowie, głównie mazowieckiej, typu der = darł, terli = tarli, umerłák = zmarły zob. Przejście śródgłosowego -ar- w -er-. Przesunięcia a ku przodowi przed j, przede wszystkim w formach rozkaźnika aj → ej charakteryzujące przede wszystkim dialekt wielkopolski, śląski i częściowo małopolski, np. stawiej, zwiejcie = stawaj zwijajcie, zob. Przejście wygłosowego -aj w -ej. Przed spółgłoskami nosowymi i półotwartymi ustnymi samogłoski ulegają różnym zmianom – zob. Rozszerzenie artykulacyjne, Samogłoski przed spółgłoskami nosowymi, Samogłoski przed spółgłoskami półotwartymi ustnymi.